

Col·lecció
**Observatori
dels Valors**

VALORS TOUS EN TEMPS DURS

**La societat catalana
a l'Enquesta Europea
de Valors de 2009**

**Javier Elzo
Àngel Castiñeira**
directors

**Pau Mas
Teodor Mellén
Carlos Obeso
Ferran Sáez
Lluís Sáez**

**Editorial
Barcino**

Director: Àngel Castiñeira

Director: Javier Elzo

Lluís Sáez

Ferran Sáez

Carlos Obeso

Teodor Mellén

Pau Mas

VALORS TOUS EN TEMPS DURS

**La societat catalana a l'Enquesta Europea de
Valors de 2009**

Editorial Barcino SA

Barcelona

La col·lecció Observatori dels Valors és una iniciativa de l'Editorial Barcino i la Fundació Lluís Carulla que compta amb la col·laboració acadèmica de la Càtedra LideratgeS i Governança Democràtica d'ESADE

1a edició: març de 2011

© Dels textos: els autors.

© D'aquesta edició:

Editorial Barcino SA
Acàcies núm.15
08027 Barcelona
www.editorialbarcino.cat

Coordinació editorial
Jordi Quer

Correcció lingüística
Anna Carreras
Laia Noguera

Disseny
Jordi Casas

Maquetació
Adrià e Hijos, S.L.

Dipòsit legal: B-5265-2011
ISBN: 978-84-7226-940-8

CONVERSIÓ DIGITAL: O.B. PRESSGRAF, S.L.
ROGER DE LLÚRIA, 24, BAIXOS

08812 "LES ROQUETES" SANT PERE DE RIBES

Advertiment legal: són rigorosament prohibides, sense l'autorització dels titulars del copyright, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic.

Àngel Castiñeira - Introducció

L'Enquesta Europea de Valors és una iniciativa promoguda pel Grup Europeu de Valors (European Values Study) que data de 1981, any en què es dissenyà una enquesta destinada a obtenir dades sobre els valors dels europeus al voltant de la família, de la feina, de la política, de la religió i, en definitiva, dels estils de vida. L'enquesta es fa mitjançant un qüestionari estandarditzat (tot i que admet preguntes específiques segons el territori) i permet una comparabilitat a gran escala de les societats europees i dels seus sistemes de valors. Aplega tots els països que pertanyen a la Unió Europea, a més d'altres països del continent (en la darrera n'hi han participat 45), i també nacions sense estat, com és el cas de Catalunya i el País Basc.

Les onades de l'Enquesta tenen lloc aproximadament cada deu anys. Així, la segona es va produir al voltant de 1990, i la tercera, en el bienni 1999-2000 (no tots els països la fan al mateix any). El 2008 es va iniciar la quarta onada. A Catalunya, la primera aplicació de l'Enquesta data de 1990, i els seus resultats van ser objecte d'una publicació amb el títol d'*Els valors dels catalans*, codirigida per Francisco Andrés Orizo i Maria-Àngels Roque, autors que també van publicar els resultats de l'onada del 2000 (*Els catalans a l'Enquesta Europea de Valors, Catalunya 2001*), en ambdós casos en el marc de l'Institut Català de la Mediterrània.

La darrera onada, iniciada el 2008 i realitzada a Catalunya el 2009, ha estat assumida per l'Observatori dels Valors de la Fundació Lluís

Carulla i la Càtedra LideratgeS i Governança Democràtica d'ESADE. L'Observatori dels Valors es va constituir l'any 2006 amb uns objectius centrats a fer una diagnosi de la situació actual dels valors a Catalunya, a detectar els punts crítics de desacord o de controvèrsia, a conèixer els valors emergents i les projeccions d'identificació axiològica, a fer una proposta de valors en els diversos àmbits de l'esfera pública i a apuntar estratègies per tal d'assolir-los.

Des del 2007, l'Observatori ha generat diversos estudis sobre temàtiques específiques de valors, amb la intenció d'oferir una visió de conjunt sobre la situació dels valors en diversos àmbits a Catalunya (com ara la família, la feina, l'empresa, els mitjans de comunicació, el consum, etc.). En afegir ara als estudis específics un estudi global de valors com és l'Enquesta, l'Observatori fa un salt qualitatiu que li permet disposar de fonts primàries noves i originals, obtenir una matriu de dades prou extensa per fer estudis sectorials i de conjunt, actualitzar i renovar part de les diagnosi elaborades en els estudis específics, explotar en el futur les dades de l'Enquesta i incorporar-se a la xarxa europea de recerca sobre valors.

Per tal de dur a terme l'Enquesta, es va formar un grup codirigit per Javier Elzo, catedràtic emèrit de la Universitat de Deusto, i, a Catalunya, per Àngel Castiñeira, director acadèmic de la Càtedra LideratgeS i Governança Democràtica d'ESADE, amb el suport de la Fundació Lluís Carulla. La tasca de coordinació s'ha fet amb l'ajut d'un equip interdisciplinari d'investigadors que han explotat i desenvolupat de manera específica diversos àmbits de valors inclosos en el conjunt de preguntes de l'Enquesta. El treball de camp s'ha encarregat a l'empresa TIME Consultants i va tenir lloc durant els mesos de maig i juny de 2009. La mesura mostral ha estat de 1.200 persones, amb un nivell de

confiança del 95,5% i un error mostrat màxim de $\pm 2,89\%$, sota la condició de variància més desfavorable ($p=q=0,5$).

El qüestionari de 2009 contenia, a més de les preguntes estandarditzades per tal de mantenir intacte el potencial de comparabilitat temporal i territorial, algunes preguntes específiques que apuntaven a aspectes rellevants de la realitat social catalana.

Els resultats de l'Enquesta han estat rics i molt útils a l'hora de redimensionar el potencial d'anàlisi de la societat catalana i de captar la seva evolució en el canvi de valors, tal com es podrà veure en el contingut d'aquesta publicació. Tot i això, a l'Observatori de Valors considerem que en moments de crisi hom no pot quedar-se únicament en la fase de diagnosi, sinó que la diagnosi d'una societat ha de ser un punt de partida per tal d'afavorir i impulsar la construcció d'un projecte de país. En aquest sentit, creiem que les dades de 2009 i la seva anàlisi que aquí presentem constitueixen un sòlid fonament de cara a trobar les línies mestres que permetin bastir l'esmentat –i imprescindible– projecte de país i de futur.

**I. Javier Elzo - Una tipologia dels catalans de
2009 a propòsit dels seus sistemes de valors**

Introducció

Solem recordar que una tipologia és un intent de distingir en un univers concret una sèrie de grups molt heterogenis entre si, però internament tan homogenis com sigui possible. Tècnicament, diríem que provem de construir grups amb una gran variància intergrupar i poca variància intragrupal. L'objectiu d'aquest assaig és ben clar: diferenciar, dins d'un únic univers, grups diversos segons una sèrie de característiques (comportaments, actituds i, en el nostre cas, principalment valors) sobre les quals es desitja investigar. Per això, en un mateix univers hi caben tantes tipologies com l'investigador ho vulgui (i les dades recol·lectades li ho permetin). Cal, en conseqüència, tenir molt en compte que la tipologia que es presenta a continuació és una de les tipologies possibles de la societat catalana de 2009 realitzada en el marc d'aquesta investigació i amb les preguntes del qüestionari utilitzat.

Podem construir tipologies d'acord amb els condicionants socials i demogràfics bàsics seleccionats entre l'edat, el gènere, l'hàbitat (rural o urbà, ciutats grans, mitjanes o petites), l'estatus ocupacional (treballa, està a l'atur o estudia), la classe social, el nivell d'estudis, l'origen geogràfic, etc. La hipòtesi subjacent vindria a dir que les situacions "materials" són les que informen (condicionen o determinen) les opcions "immaterials". És a dir, els comportaments i les actituds de les persones serien condicionats (o determinats) per factors objectius, com ara l'edat, el sexe, el lloc de naixement, etc. Tanmateix, sense negar l'adequació d'aquest abordament de l'anàlisi de la realitat social, hem

optat per privilegiar en l'elaboració de la tipologia els factors nòmics, els seus sistemes de valors, tot i que, un cop s'han elaborat els tipus, també n'hem analitzat, entre altres variables, el perfil social i demogràfic. De fet, una vegada ha estat elaborada la tipologia, per a la redacció del perfil dels components de cada clúster hem tingut en compte la totalitat de les variables que conformaven el qüestionari del present estudi.

La raó de l'opció retinguda té una profunditat teòrica important. Des del començament dels nostres treballs sobre els valors d'una població determinada, sostenim la hipòtesi subjacent que en la constitució i formació dels valors, tant individuals com col·lectius, els factors sociodemogràfics, malgrat ser importants, no són determinants, excepte en casos extrems (en situacions extremes de pobresa i de malaltia o en situacions greus d'immigració, per exemple), perquè creiem que els valors tenen la seva pròpia espessor i, en tot cas, la seva pròpia dinàmica, que va més enllà dels condicionants materials, tot i que no els oblidem totalment. Dels que s'han esmentat més amunt, l'edat i el gènere (per aquest ordre) ens semblen els més importants.

Ara bé, seguint aquest raonament hauríem pogut elaborar la tipologia basant-nos en actituds i preferències de marcat signe valoratiu, per exemple les opcions polítiques (en la dimensió d'esquerreres/dretes o en els nivells de catalanitat/espanyolisme) i religioses. Sabem, en efecte, per infinitat d'estudis, que els factors religiosos i polítics, com a variables independents, són dels més potents, dels més discriminants. Tanmateix, ens semblen excessivament immediatistes i primaris i, molt possiblement, ens farien arribar a tipologies òbvies i relativament estereotipades, del tipus “els ateus són així”, “els catòlics són d'aquesta manera”, “els d'esquerreres tenen aquest perfil”, “els de dretes, aquest

altre”. No volem pas dir que sigui un intent inútil (de fet, en aquests estudis, també en el present, hi analitzem aquests punts), però definir el concepte de “persona jove d’esquerres”, i encara més el de “jove catòlic”, no és tan senzill com sembla. Per això la nostra anàlisi és clar que parteix d’una base nòmica, dels valors de les persones, però ho fa amb anàlisis secundàries, mitjançant preguntes indirectes.

Després de la reflexió i de la discussió de l’equip investigador, hem optat per reproduir l’esquema, amb les mateixes variables, que utilitzàrem a l’Enquesta Europea de Valors de 2008 en la seva aplicació a Espanya (Elzo & Silvestre, 2010), però amb algunes variants pròpies de Catalunya, tot permetent-ne la comparabilitat. Hem treballat amb tres qüestions clau del qüestionari europeu de valors. En primer lloc, la importància que es concedeix a una sèrie de valors finalistes a la vida (família, feina, temps lliure, amics, política i religió), històrica primera pregunta de l’Enquesta Europea de Valors des dels seus inicis l’any 1981. Les dues altres qüestions o àmbits d’estudi retinguts per construir el clúster conformen també dues qüestions que acompanyen les enquestes de valors des de l’any 1981 i que han estat emprades centenars de vegades en la multitud d’estudis que ha generat aquesta investigació (45 països en l’onada de 2008), en les seves particularitats estatals, regionals o sectorials, de nombre pràcticament il·limitat. Ens referim, d’una banda, a la confiança que els ciutadans concedeixen a una llarga sèrie d’institucions i entitats (28 a l’estudi català: totes les retingudes a l’estudi europeu més algunes d’específiques a Catalunya, que es poden consultar a la pregunta 63 del qüestionari), i, de l’altra, al nivell de justificació d’una altra llarga sèrie de comportaments proposats (21 en concret a l’estudi català: tots els de la base comuna europea més alguns d’afegits, que es poden veure a la pregunta 68 del qüestionari). En resum, hem treballat amb 55 informacions diferents de

tres àmbits distints, a l'hora de construir el clúster de valors dels catalans de 2009.

Tal com es pot constatar, les tres preguntes es refereixen a qüestions nòmiques, a sistemes de valors, entenent el terme *valor* en la doble accepció amb què és utilitzat en sociologia, que recordarem breument.

En efecte, en una primera aproximació cal dir que en els àmbits de la sociologia empírica s'entenen per *valors* les definicions de bo i de dolent, d'acceptable i de rebutjable, d'admès i de prohibit, d'allò que cal fer i que cal evitar. En un primer cop d'ull, aquesta definició pot semblar molt abstracta, però immediatament deixa de ser-ho quan ens adonem que aquestes definicions de bo i de dolent s'incorporen al contingut de les actituds individuals i les posem de manifest en la nostra conducta externa quan interactuem amb els altres membres de la societat a la qual pertanyem. Des d'un altre punt de vista, el terme *valor* també pot entendre's com un criteri d'acció social al qual hom s'adhereix de manera més emocional que no pas racional (cosa que no vol dir, en absolut, que sigui irracional) i que a curt termini no es posa en dubte. Aquestes dues accepcions del terme *valor* es recullen en les qüestions adoptades per a l'elaboració de la present tipologia.

La primera accepció de *valor* apareix d'una manera clara i directa en la primera qüestió retinguda: la primera pregunta del qüestionari, on preguntem sobre la importància que concedeix l'enquestat, en la seva vida, a sis qüestions bàsiques.

La segona accepció de *valor* (és a dir, el valor com a criteri d'acció social), es correspon plenament amb les altres dues preguntes del

qüestionari seleccionades: la que mesura els nivells de justificació a 21 comportaments diferents de la vida i la que controla la confiança que s'atorga a 28 institucions o entitats diverses.

Farem la presentació a través de diferents etapes. Primerament oferirem els resultats de les anàlisis factorials per tal de clarificar la lectura dels quadres que hem elaborat amb les característiques majors dels components de cada tipus, en llur constitució. A continuació, ens detindrem en la construcció de la tipologia pròpiament dita, que donarà pas al perfil sociològic dels seus components. Per fer-ho, hem creuat els clústers o tipus resultants amb les informacions que hem obtingut de la totalitat de respostes de les 1.200 entrevistes completes. No traslladem al text tota aquesta informació, perquè seria excessiva, però hem construït un nombre (creiem que suficient) de taules de lectura senzilla, amb la voluntat que siguin sociològicament rellevants i estadísticament discriminants. Les adjuntem a l'Annex 1. Finalment, farem un resum conclusiu dels tipus resultants i d'algun element d'interpretació global dels resultats obtinguts.

Les anàlisis factorials prèvies

Un procediment habitual per a l'elaboració d'una tipologia, una vegada s'han determinat els àmbits i els ítems amb els quals es construirà, consisteix a factoritzar cadascun dels àmbits, tres en el nostre cas, i amb els factors resultants de cada anàlisi factorial procedir a elaborar el clúster.^[1]

L'anàlisi factorial de les prioritats vitals dels catalans agrupa les seves respostes (explicant el 63,2% de la seva dispersió o variància) en tres factors:

1. Els qui prioritzen a les seves vides (sempre respecte a la mitjana poblacional, no ens n'oblidem) el temps lliure i els amics.
2. Els qui destaquen per la importància que concedeixen a la feina i a la família.
3. Els qui sobresurten pel fet d'atorgar un pes més gran a la seva vida a la política i a la religió.

Ho mostrem en el quadre adjunt.

Anàlisi factorial de les prioritats vitals. Explica el 63,2% de la variància			
	1) Temps lliure i amics	2) Família i feina	3) Política i religió
Temps lliure i d'oci	.814		
Amics i coneguts	.764		
Família		.743	
Feina		.733	
Política			.775
Religió	-.353		.670

La segona anàlisi factorial agrupa les respostes que han donat els catalans a la pregunta sobre la seva confiança en les institucions. L'ordinador, en set factors, agrupa les respostes dels catalans, comprenent el 63,5% de les diverses respostes. El presentem, en detall, en el quadre adjunt.

Anàlisi factorial de la confiança en institucions. Explica el 63,5% de la variància							
	Govern	Control social	Organismes internacionals	Prerrogativa social	Mitjans de comunicació	Associacions	Empreses
Generalitat de Catalunya	.767						
Govern d'Espanya	.725						
Congrés dels Diputats	.712						
Partits polítics	.694						
Parlament de Catalunya	.692						
Administració pública i funcionariat	.518						
Sistema educatiu	.535						
Ajuntament	.490						
Sindicats	.442						
Policia		.809					
Guàrdia urbana		.831					
Mossos d'esquadra		.803					
Forces armades		.510					
Església		.458					
OTAN			.863				
ONU			.850				
Unió Europea			.649				
Sanitat				.838			
Seguretat social				.791			
Justícia				.562			
Prensa					.865		
Mitjans de comunicació audiovisual					.839		
ONG						.767	
Món associatiu						.738	
Organismes mediambientals						.662	
Pymes							.784
Grans empreses							.745
Bancs i caixes d'estalvis							.461

Finalment, la tercera factorial agrupa les respostes dels catalans a la pregunta 68 del qüestionari, referida a la justificació d'un llistat de comportaments concrets. Abraçant el 56,2% de la dispersió de les diferents respostes, l'ordinador les agrupa en els quatre grans factors que es poden consultar en el quadre adjunt.

Anàlisi factorial de la justificació de comportaments. Explica el 56,2% de la variància				
	Moral privada	Avantatges	Experiments científics	Tortura. Pena de mort
Divorci	.857			
Avortament	.811			
Homosexualitat	.800			
Eutanàsia	.795			
Inseminació artificial	.655			
Relació sexual casual	.542	.416		
Suïcidi	.533	.370		
Enganyar en el pagament d'impostos		.723		
Acceptar un suborn		.677		
Prendre hàixix		.673		
Mentir per interès personal		.659		
Reclamar beneficis injustos a l'Estat		.635		
Tenir una aventura fora del matrimoni		.610		
Agafar el cotxe a un desconegut		.607		
Viatjar sense pagar en transport públic		.596		
Pagar amb diner negre		.545		
Manipulació genètica d'aliments			.837	
Experiments científics amb embrions humans			.660	
Pena de mort				.838
Tortura d'un detingut				.775

Amb el conjunt de les tres anàlisis factorials presentades hem construït un quadre (que esperem que sigui prou clar i explícit) per resumir els catorze factors amb què finalment construirem el clúster.

Quadre de resum dels factors resultants de les tres anàlisis factorials de components principals per a la construcció del clúster			
Ordre del factor			
1	Q1, F1*	Prioritats vitals, més que els altres tipus	Oci, temps lliure i amics.
2	Q1, F2		Família i feina.
3	Q1, F3		Política i religió.
4	Q63, F1	Destaca en la confiança en les següents institucions	Governació: Govern de la Generalitat, Govern d'Espanya, Congrés dels Diputats, partits polítics, Parlament, Administració pública, ajuntaments.
5	Q63, F2		Control social: policia, guàrdia urbana, mossos d'esquadra, Església (catòlica).
6	Q63, F3		Organismes internacionals: OTAN, ONU, UE.
7	Q63, F4		Protecció social: sanitat, seguretat social, justícia.
8	Q63, F5		Mitjans de comunicació: premsa, audiovisuals.
9	Q63, F6		Món associatiu: ONG, associacions, organismes mediambientals.
10	Q63, F7		Empreses: grans, petites i mitjanes empreses, caixes d'estalvis.
11	Q68, F1	Justifica en major grau que els altres tipus els següents comportaments	Moral de proximitat: divorci, avortament, homosexualitat, eutanàsia, inseminació artificial, relació sexual casual, suïcid.
12	Q68, F2		Oportunisme econòmic: enganyar en els impostos, acceptar un soborn, reclamar injustament a l'Estat, no pagar el transport públic, pagar amb diner negre. Altres activitats transgressores: prendre haixix, mentir per propi interès, tenir una aventura fora del matrimoni, agafar el cotxe a un desconegut.
13	Q68, F3		Experimentació científica: manipulació genètica d'aliments, experiments científics amb embrions humans.
14	Q68, F4		Pena de mort, tortura d'un detingut.

*"Q1, F1" significa el factor 1 de la pregunta 1. Així en tots els altres factors.

[1] Hi ha altres maneres de procedir, com ara crear una factorial única i construir el clúster amb els factors resultants. També podem construir-lo directament amb els resultats, en aquest cas, dels 55 ítems, de les 55 informacions retingudes. Hem treballat amb totes les possibilitats i hem optat per la solució que mostrem aquí, ja que ens permet una presentació de la realitat social catalana de 2009 abastable, comprensible i sense gaires tipus, i alhora molt completa. Cal notar que, per exemple, per a la pregunta 68 (nivell de justificació de 21 comportaments concrets), treballem amb dades de 1.200 persones que tenien 10 possibilitats de resposta per a cadascun dels 21 comportaments proposats, fet que ens dóna la suma de 252.000 informacions possibles per a aquesta sola pregunta. D'aquí la importància de l'anàlisi factorial que agrupa les respostes per afinitat (menor desviació estàndard).

La construcció dels clústers

Tal com hem indicat més amunt, per a l'elaboració del clúster hem utilitzat els factors resultants de les tres anàlisis factorials sotmeses als tres àmbits a l'entorn dels quals s'estableixen les tipologies de la societat catalana. A la taula de resum, hi hem traslladat el conjunt dels factors amb els quals treballarà l'ordinador per tal d'oferir-nos diferents solucions de tipologies. Hem numerat els factors, atès que ens en servirem a l'apartat següent a l'hora de presentar detalladament cadascun dels clústers resultants.

El procés teòric per a la construcció de la tipologia és molt simple, però extremament laboriós, ja que només la rapidesa calculadora dels ordinadors moderns permet arribar a port. L'objectiu final, ja l'hem assenyalat a la introducció: diferenciar el conjunt de catalans en una quantitat de grups no gaire elevada segons les respostes donades a 55 informacions diferents resumides en 13 eixos o factors. El principi bàsic també és molt simple: que els grups siguin internament tan homogenis com sigui possible (és a dir, mínima variància intragrupal, mínima dispersió interna) i, entre ells, tan diferents com sigui possible (és a dir, màxima variància intergrup), de manera que les persones que componguin cada grup siguin al màxim de semblants entre si i al màxim de diferents de les persones dels altres grups. Semblants i diferents, òbviament, respecte de les variables retingudes per a la constitució de la tipologia, les respostes que ens han donat a les 55 informacions retingudes del qüestionari.

L'ordinador procedeix, en resum, a calcular totes les agrupacions possibles des d'1 clúster (el conjunt de les 1.200 persones de la mostra) fins a 1.200 (és a dir, cada persona és un clúster). En realitat, l'investigador sol·licita a l'ordinador un nombre raonable de propostes. Nosaltres li vam demanar que ens donés solucions en tres, quatre, cinc i sis grups (també anomenats *tipus* o *clúster*). L'equip investigador, després de la lectura de les solucions proposades, en tria una segons dos criteris definitoris principals: que cada grup tingui, per una banda, coherència interna i, per l'altra, un nombre d'individus no excessivament reduït, amb la condició que els paràmetres de seguretat estadística, en cada clúster, siguin suficients. Amb aquests pressupòsits, i tenint en compte l'assaig tipològic que ja vam presentar a l'estudi d'àmbit espanyol, ens vam decidir per la solució en cinc tipus que podem llegir en el quadre adjunt.

Una tipologia dels catalans de 2009 a propòsit dels seus sistemes de valors		
Núm. en la mostra	%	Denominació
342	28,4	Neoconservador
130	10,8	Individualista egocèntric
193	16,4	Individualista pragmàtic
294	24,4	Individualista cívic
241	20,0	Neomodern
1.200	100	

Seguidament entrarem en la presentació de cadascun dels cinc clústers de la nostra tipologia.

Presentació dels clústers

En la presentació del clúster procedirem, en primer lloc, a subratllar quins són els factors resultants de l'anàlisi factorial de components principals que hem presentat en el punt anterior i que determinen i configuren el clúster corresponent. Mostrem en el cos del text el quadre detallat del pes de cada factor en la configuració de cada clúster. A continuació ens aturarem en el posicionament dels membres de cada grup en una selecció molt àmplia de qüestions que travessa tot el qüestionari, per a la qual cosa hem construït set taules amb la segmentació de les respostes dels components, en els apartats següents: dades socials i demogràfiques bàsiques, dimensió vital i actituds respecte a la feina, dimensió religiosa, dimensió familiar, dimensió política, posicionaments respecte a la catalanitat i, per últim, dimensió solidària en general i, en particular, actitud amb els immigrants. El conjunt d'aquestes set macrotaules es pot consultar a l'annex.

Clúster núm. 1. 28,4% de la població. “Neoconservadors”

Al quadre de la pàgina 25, hi hem transcrit els factors principals que han servit per a la constitució del clúster i que, òbviament, el configuren. La primera nota que cal subratllar és que ens trobem davant d'un col·lectiu important en nombre –el més nombrós dels cinc que conformen la nostra tipologia, ja que agrupa el 28,4% de la població total catalana amb 18 anys o més– que destaca a l'alça respecte al conjunt poblacional a causa del seu rebuig a l'avortament, a l'eutanàsia, a l'homosexualitat, etc. Són les persones que se senten més lluny de la moral dominant a la nostra societat respecte a la vida privada o de proximitat.

El segon tret configuratiu del col·lectiu és que són les persones que manifesten la confiança més alta en l'Església catòlica, les forces armades, la policia i els mossos d'esquadra. Ben al contrari, i en un altre registre diferent, són els que concedeixen menys importància a l'oci i al temps lliure i, menys que la mitjana poblacional, als amics i coneguts. En aquests aspectes, són als antípodes dels components del clúster 5, els quals, tanmateix, ja avancem que presenten, en qüestions centrals de gran rellevància sociopolítica, actituds i valors similars, tot i que des de paràmetres de preferència política divergents.

No es farà estrany que afegim, segons el que llegim en el quadre de resum dels factors que configuren aquest clúster, que els seus components són persones per a les quals, amb una gran diferència, la

religió és important en les seves vides. Afegirem que també ho és la dimensió política, més que en els col·lectius restants, exceptuant els components del clúster 5 (els membres del qual destaquen sobre tots els altres pel seu major interès en la dimensió política i religiosa, però darrere dels components del clúster 1). No ha de sorprendre'ns aquesta relació quan a l'anàlisi factorial que hem mostrat més amunt vèiem que el major interès per la dimensió política i la religiosa conformava un factor (a diferència del que s'esdevenia en l'anàlisi factorial de la mateixa pregunta a l'estudi espanyol, qüestió interessantíssima, però en la qual aquí no podem entrar).

Entre els aspectes importants en la vida dels individus del clúster 1, i per la qual cosa destaquen sobre el conjunt poblacional, a més de la religió i la política (i en aquest ordre) hi trobem la família i la feina (també en aquest ordre). Confien una mica més que els altres en el Parlament de Catalunya, el Congrés dels Diputats, els Governos de Catalunya i d'Espanya, l'Administració pública, l'Ajuntament, etc. En general, en els òrgans i institucions governadors.

El darrer aspecte que configura el clúster, amb menys pes que els altres, però no per això irrellevant en absolut, és el fet que els individus que el conformen rebutgen en major grau que la mitjana pagar amb diner negre, enganyar en el pagament d'impostos, viatjar en un transport públic sense pagar, etc.

En conseqüència, som davant d'un ampli col·lectiu de catalans que destaca sobre els altres pel fet de mantenir uns valors tradicionals, conservadors i comunitaristes, en el sentit de manifestar uns valors que eren dominants en generacions anteriors (una moral privada més

restrictiva, la confiança en els òrgans de control social, la summa importància de la família i la importància de la feina en contraposició a l'oci i el temps lliure), així com de donar més valor a la religió i, malgrat que en menor grau, a la política. També són persones que mantenen una moral cívica important davant dels avantatges de signe econòmic, rebutjant les prebendes obtingudes indegudament de l'administració. En definitiva, confien en les instàncies de la governació política molt més que la mitjana poblacional. Tradicionals sí, més cívics i implicats en la cosa pública, també.

Valors que han construït el clúster 1 i que el configuren. "Neoconservadors", 28,4% de la població.		
Núm. de factor	Desviació del punt (.00), valor mitjà de la població	Especificació de cada sistema de valors
11	-1.000	Destaquen a l'alça en el rebuig a l'avortament, a l'eutanàsia, a l'homosexualitat, etc.
5	+ .701	Màxima confiança en l'Església, les forces armades, la policia, els mossos d'esquadra, etc.
1	- .642	Són els enquestats que, en la seva vida, concedeixen menys importància a l'oci i al temps lliure, i, menys que la mitjana, als amics i coneguts.
3	+ .572	Són aquells pels quals, amb diferència, la religió és el més important a les seves vides, i segueixen la política més que la majoria.
2	+ .426	Valoren la família i la feina una mica més que la mitjana poblacional.
4	+ .330	Confien una mica més que els altres en el Parlament, el Congrés de Diputats, els Governos de Catalunya i d'Espanya, l'Administració pública, l'Ajuntament, etc.
12	- .247	Rebutgen més que la mitjana pagar amb diners negre, enganyar en el pagament d'impostos, viatjar sense pagar en un transport públic, etc.

Cal ressaltar dues dades socials i demogràfiques bàsiques en aquest col·lectiu, que és el més nombrós de la nostra tipologia: és el que té una edat mitjana més alta (el 56% té més de 55 anys, i aquesta xifra és el 33% en el conjunt poblacional) i és el que en menor proporció ha nascut a Catalunya (el 52%, i aquesta xifra és el 67% en la població total). Per tant, sobrerrepresentació de gent gran i immigrant. Tanmateix, avancem que no s'ha de concloure de seguida que els membres d'aquest col·lectiu no s'interessen pels afers socials de

Catalunya, atès que les dades ens revelaran exactament tot el contrari: que entre ells hi ha persones de més de 60 anys amb una forta rellevància política i immigrants ben integrats a la *res publica*.

No és gens estrany que trobem en aquest col·lectiu la màxima presència de vidus i vídues, de retirats i pensionistes i de persones que no han passat dels estudis primaris.

El seu nivell de confiança en les persones segueix la mitjana poblacional, potser amb una lleugera inclinació cap al pol de la desconfiança, segurament fruit de l'edat. Però el factor de l'edat no és suficient per explicar els seus sistemes de valors envers la feina. Òbviament, estan menys satisfets que els altres d'estar sortint o d'haver sortit del circuit laboral (molta gent no troba a faltar la feina fins que no s'enfronta a la jubilació), però entenen en un grau notòriament més alt que els altres que "és humiliant rebre diners sense treballar per aconseguir-los", que "la feina és un deure amb la societat" i que "la feina és el més important, malgrat que això suposi tenir menys temps lliure". En aquest col·lectiu, per tant, no hi preval un model utilitarista de la feina i, a més, s'hi manté, força més que en els altres, la verticalitat basada en el fet que cal obeir les instruccions dels superiors encara que no s'hi estigui d'acord.

Són, amb una enorme diferència, els que presenten els valors socials i religiosos més alts. S'hauria de dir, més aviat, que és l'únic dels cinc clústers en el qual la dimensió religiosa té una consistència estadística i sociològica sòlida, ja sigui en la pràctica religiosa (de la missa dominical o de l'oració personal) o en les creences (en Déu en general, en un Déu personal, en la vida, en el més enllà, etc.), tot i que hi ha algun col·lectiu

que el supera en la creença en la reencarnació, fet que ens indica que som davant de persones de religiositat majoritàriament catòlica. De tota manera, en aquest col·lectiu la dimensió personal i subjectiva del fet religiós també és molt més forta que el seu vessant institucional. Heus aquí un parell de xifres per fixar les idees: si bé el 46% pensa que hi ha un Déu personal, només el 23% assenyala que hi ha una sola religió vertadera. Tot i que el 67% diu trobar consol i força en la religió i el 70% assenyala tenir moments d'oració, de meditació o d'alguna cosa semblant, no més del 25% afirma tenir “molta” confiança en l'Església.

Davant de l'autèntica revolució que estem vivint amb l'augment i la varietat dels nous nuclis familiars, els components d'aquest primer clúster són els que, en major grau, continuen apostant pels models i les pràctiques familiars tradicionals, ja sigui en la defensa de la institució matrimonial, en el paper de la mestressa de casa (els components d'aquest col·lectiu, on hi ha més mestresses de casa, indiquen que aquest rol “omple tant com treballar i guanyar un sou”), en el major rebuig a l'adopció per part de parelles homosexuals, etc. Val a dir, tanmateix, que aquest col·lectiu dóna un clar suport a les noves maneres i pràctiques de relació en les parelles i de relació intergeneracional en els nuclis familiars, tal com passa a la societat catalana (amb l'excepció genèrica que rebutja la idea que el matrimoni sigui una institució passada de moda). Però el 80% de la població catalana aprova que un dona tingui “un fill essent soltera, sense voler mantenir una relació estable amb un home”, xifra que en aquest primer grup davalla, sí, però que es queda en un 61%, cosa que indica fins a quin punt aquesta idea ha penetrat fins als racons de l'àmbit més tradicional. Un altre exemple d'aquest aspecte del clúster (que el lector podrà completar al seu aire consultant l'annex) és l'aprovació de l'avortament “per motius relacionats amb la salut de la mare”, que es

xifra en el 87% del conjunt poblacional i en el 69% entre els components d'aquest clúster.

Els membres d'aquest grup són els que se situen més a la dreta en l'escala convencional d'esquerreres i dretes, fet que reflecteix, tot i que tímidament, les seves preferències pels partits polítics. Diem tímidament perquè, si bé la seva desafecció per ICV és ben clara, les seves preferències es reparteixen entre tots els altres partits polítics, però amb una lleugera preferència (respecte a la mitjana poblacional) per CiU i el PP, en detriment del PSOE i ERC, particularment a les eleccions generals.

Malgrat que manifesten estar menys interessats que la mitjana poblacional en la política (tot i que hi estan més que els col·lectius segon i tercer), la segueixen diàriament a través dels mitjans de comunicació en major proporció que els altres clústers, amb l'excepció del clúster 5 (trobarem aquesta excepcionalitat més endavant). Els membres d'aquest primer clúster no es troben gens allunyats de la *res publica*, encara que podem plantejar la hipòtesi que, en gran part, atesa la seva edat avançada i la seva manera d'actuar, el fet de ser en la cosa pública no significa que destaquin precisament per participar en manifestacions, boicots o ocupacions d'edificis o fàbriques, ni per escriure o visitar blocs. També són tradicionals, doncs, en la manera com participen en la *res publica*.

Són els que diuen estar més satisfets de com es desenvolupen les coses al Govern de Catalunya. Però cal que afegim, immediatament, que aquesta satisfacció (en una escala de satisfacció de l'1 al 10) se situa al 5,30, mentre que en el conjunt poblacional és al 4,95. Per tant, tampoc

no llencen petards de satisfacció. En línies generals, es constata en la població catalana una correlació entre el nivell de satisfacció per la manera com es desenvolupa la democràcia al seu país (només l'aprova la meitat) i per la manera com són governats (l'aproven encara una mica menys).

Ara bé, els catalans són inequívocament demòcrates i defensors del sistema democràtic. Els components d'aquest primer clúster també ho són, malgrat que entre ells, tot i que en xifres baixes, hi trobem una presència lleugerament major (sempre respecte al conjunt poblacional) dels que atorgarien la governació als experts i fins i tot a l'exèrcit. Però, insistim, la idea que la democràcia és el millor sistema per governar és unànimement sostinguda: 3,43 en el conjunt poblacional (en l'escala de l'1 al 4), i 3,39 és la xifra d'aquest primer clúster.

Se senten tan catalans com la mitjana poblacional, però també més espanyols. A la vegada, són els que en menor grau se senten europeus i pertanyents al món sencer. Així mateix, davant la repetida pregunta de si se senten “només català”, “més català que espanyol”, “tant català com espanyol”, etc., els membres d'aquest col·lectiu es posicionen una mica més que els altres en el pol de l'espanyolitat. Però cal afegir immediatament que, confrontant les respostes del conjunt de la població amb les d'aquest primer clúster, s'inclinen, sens dubte, cap al pol de la catalanitat.

En tots els clústers, amb alguns accents diferents, es prioritza de forma clara la llengua catalana com l'idioma que es vol conèixer i que s'escull en l'educació dels fills. Els membres d'aquest primer clúster també destaquen lleugerament sobre els altres quan assenyalen el castellà com

la segona opció lingüística. Tanmateix, ells també situen per davant, com a primera opció lingüística, el català (consulteu les taules per veure-ho detalladament).

A l'hora de concretar quins són els aspectes més importants per definir-se català, les notes de caràcter volitiu i polític (la voluntat de ser català; la defensa de les institucions, la llengua i la cultura catalanes; saber parlar català, i el respecte per les institucions i les lleis catalanes, en aquest ordre) van per davant de les de caràcter més sociodemogràfic (haver viscut molts anys a Catalunya, haver nascut a Catalunya i tenir avantpassats catalans, també en aquest ordre). El fet és tan clar que qualsevol de les notes assenyalades en primer lloc, en l'àmbit de les motivacions o les raons de caràcter voluntari (resultat d'una opció personal), són més importants per considerar-se català que les que provinguin de l'atzar de la sang (els avantpassats) o la terra (el lloc on s'ha nascut o habitat). Però, a més, les afirmacions anteriors són vàlides per al conjunt poblacional i també per a cadascun dels cinc clústers que conformen aquesta tipologia. Les diferències entre els clústers són d'accents, tal com veurem en aquestes pàgines, però dins d'una opció comuna: la majoritària catalanitat dels catalans respon a un acte de voluntat i de projecte de futur més que no pas al seu origen familiar i de lloc de naixement o residència.

Al clúster 1 també es verifica el principi anterior, amb molt poques diferències respecte de la mitjana poblacional, però amb una inclinació molt lleugera a atorgar un pes comparatiu més gran a la dimensió de la llar i de la sang, tot i que (vegeu les xifres a la pàgina 352) amb valors molt propers als de la mitjana poblacional. Si la dimensió d'opció personal a l'hora de definir la condició de català té, en el conjunt poblacional, un valor mitjà de 3,30 en els quatre indicadors que hem

referit més amunt (en una escala de l'1 al 4), entre els components d'aquest primer clúster la xifra només davalla fins al 3,27. A més, el valor mitjà dels tres indicadors que aposten per les raons sociodemogràfiques a l'hora de definir la catalanitat, en el conjunt poblacional es xifra en 2,54 (sempre en la mateixa escala de l'1 al 4), valor que entre els components del clúster 1 augmenta fins al 2,62. Com a conclusió, prosseguint amb aquest símil escolàstic, no hi ha diferència de natura, sinó de grau. Per als components del clúster 1, ser català és qüestió d'opció personal (igual que per a la majoria poblacional, hi insistim), malgrat que destaquen una mica més que la mitjana (i són els que ho fan en major grau) la dimensió sociodemogràfica.

Pel que fa al futur polític de Catalunya, el ventall d'opcions proposades al qüestionari (preguntes Q85_cat 4 i cat 5) remet, òbviament, a un ventall similar de respostes que s'escapa a l'anàlisi d'aquest capítol. Direm que, respecte al nivell d'autogovern i d'autonomia, si bé el 46% del conjunt poblacional el considera adequat, el 41% el troba insuficient i el 5% sosté que és excessiu. Les idees sobre la manera com haurien de ser les relacions entre Espanya i Catalunya van des del 24,7% que diu que Catalunya és Espanya ("i res més") fins al 21% que propugna la independència respecte de l'Estat espanyol. Entre aquestes opcions extremes, hi ha qui defensa l'actual estat de les autonomies (27,7%) i qui opta per l'autogovern de Catalunya en un Estat espanyol federal (17,6%) o confederal (8,6%). Els membres del clúster 1, respecte a aquests valors del conjunt poblacional, es decanten una mica més per la banda espanyolista o per l'actual estat autonòmic i menys per la independència de Catalunya o pel seu autogovern en un estat federal o confederal.

Sobre la manera de decidir el futur de Catalunya hi ha un acord en el conjunt poblacional i en cadascun dels clústers. La idea compartida és que no es pot decidir res sense l'aprovació democràtica dels ciutadans catalans: tenim el 4,69 en una escala de l'1 al 5 com a valor màxim d'acord, i la xifra de 4,61 entre els components del clúster 1. Per si en quedés algun dubte, l'afirmació que l'Estat espanyol té dret a decidir el futur polític de Catalunya fins i tot contra la voluntat majoritària dels ciutadans de Catalunya se situa, en la mateixa escala de l'1 al 5, en la xifra d'1,96 en el conjunt poblacional i la de 2,29 en el clúster 5 (la més elevada de tots).

Quant als immigrants estrangers, mantenen la mateixa actitud que la majoria dels catalans: que vinguin només si hi ha llocs de treball disponibles. El 69% dels components d'aquest clúster pensa d'aquesta manera (el 65% en el conjunt poblacional), mentre que el 21% sol·licita límits estrictes per a la immigració (el 22% del conjunt). Per donar una informació completa, afegirem que el 10% sosté que cal deixar venir tothom qui ho vulgui (l'11% de la població total) i no arriben a l'1% (el 2% de tota la població) els que opten per simplement prohibir-los l'entrada. Tal com es pot veure, prenen una opció clara d'acollida "sempre que hi hagi llocs de treball disponibles". Aquesta postura també és majoritària a Espanya, tot i que no amb la nitidesa que observem a Catalunya. Certament, a Espanya hi ha diferències entre les comunitats autònomes, tal com ens mostra l'Enquesta Europea de Valors en la seva aplicació a Espanya.

A tot el que hem dit, hi podem afegir que la major part de la societat catalana (el 57%) considera que hi ha massa immigrants a Catalunya i gairebé un 35% diu que, en conseqüència, de vegades se senten estranys a la seva pròpia terra. Aquestes xifres entre els components del primer